

บันทึกจาก

THE MEMOIR OF CHARCOAL MERCHANTS

คนขายถ่าน

27

ภัตตาคารขึ้นชื่อในย่านเยาวราช ยังใช้ถ่านในการประกอบอาหาร!!! Famous restaurants in Yaowarat still use charcoal in their cooking!!!

ใครจะเชื่อว่าในโลกยุคไซเบอร์ที่ทุกสิ่งสะดวกสบายเพียงแค่ “คลิก” จะยังมีภัตตาคารไหนใช้ถ่านเป็นเครื่องมือในการประกอบอาหารกันอยู่ โดยเฉพาะในย่านฮวงจู้ย็องมั่งกรที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยอาหารการกินสารพัดอย่างถนนเยาวราช แต่นี่คือความจริง... ด้วยเหตุที่ว่าถ่านจะให้ความร้อนที่นุ่มนวลกว่าเตาแก๊สและเตาไฟฟ้า จึงทำให้อาหารอร่อยสุกในกรอบนอกได้รสชาติอย่างบอกใคร... จริงเท็จแค่ไหนคงต้องไปทดลองพิสูจน์กันเอาเอง แต่สิ่งที่ได้รับการพิสูจน์มาแล้วก็คือเรื่องราวของ “คนขายถ่าน” ที่สามารถนำอาชีพของตนให้ก้าวผ่านกาลเวลามาได้อย่างน่าชื่นชม

ถ้าเราสามารถย้อนเวลากลับไปได้เมื่อสัก 50 ปีก่อนบรรยากาศ “จุดเตาถ่าน พัดไฟ ควันโซม่ง” เป็นภาพที่พบเจอได้ทั่วไปแม้ในกรุงเทพมหานคร...มาถึงวันนี้ ภาพเหล่านั้นได้เลือนหายไปตามกาลเวลา แล้วถูกแทนที่ด้วยเตาแก๊ส จนมาถึงเตาไฟฟ้า ยังไม่รู้ว่ในอนาคตจะเกิด “เตา” อะไรขึ้นมาอีก แต่ที่แน่ๆ คือเมื่อเตาถ่านลดบทบาทลง “ถ่านไม้” ก็พลอยหายหน้าหายตาไปด้วย เรื่องราวที่เปลี่ยนไปตามวัฏจักรของวันเวลา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ธรรมดาในชุมชนเล็กๆ แห่งหนึ่งที่มีชื่อว่า บ้านเขายี่สาร หรือที่เรียกกันว่า บ้านยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม หนึ่งในชุมชนเขตทะเลตมรอบอ่าวไทย สถานที่แห่งนี้เป็นแหล่งผลิตถ่านไม้โก่งกุงคุณภาพดี ส่งจำหน่ายทั้งในเขตสมุทรสงครามและกรุงเทพมหานครอย่างต่อเนื่องมากกว่า 70 ปี

Who's gonna believe that in the cyber world where everything is convenient by just a “click” away, any restaurant is still using charcoal in its cooking, especially in the dragon belly areas, rich with all kinds of food on Yaowarat Road. But this is true. This is because charcoal brazier will provide more tender heat than gas or electric stove. The food is then delicious, ripe inside, crispy outside, and superbly delicious. Whether this is true or not, one may have to prove it. However, what has already been proved is the story of “charcoal merchants” who can admirably take their profession through time.

If we can go back to 50 years ago, the atmosphere of “lighting charcoal brazier, waving the fire, with thick smoke” was familiar even in Bangkok. Today, these sights have faded with time and been replaced with gas stoves to electric ones. It is not known what kind of “stove” will rise in the future. But certainly when charcoal brazier is less important, “charcoal” also disappears.

The changing story by the time has created extraordinary changes in a small community called Ban Khao Yi Sarn or Ban Yi Sarn, Amphawa district, Samut Songkhram province, a community in the sea of mire around the Gulf of Thailand. This is the place where quality mangrove charcoal is produced and distributed in Samut Songkhram and Bangkok, for almost 70 years.

In 1937, tens of charcoal kilns were built in Yi Sarn village by Chinese craftsman from Kantang district, Trang province,

who had learned this from the south of China. Areas were prepared by planting mangroves to replace the old ones which would be cut down for charcoal making. This is reforestation continuously planned by villagers (before reforestation campaign). And this is what Yi Sam people are very proud of because for almost 70 years this community decided to become charcoal merchants, they never put their village to the lack of mangrove or the degeneration of mangrove forest.

The collection and harvest of mangrove pods-wood cut-charcoal burning-loading charcoal on to boats have since become a routine of almost every household in Ban Yi Sam. Charcoal merchants and boatpeople would live a part of their lives in boats or Krachaeng that were fully loaded with mangrove charcoal. They would cruise along canals in communities to Mae Klong River. Frequently they must stop to wait for tides at Mahachai before traveling on. Then they would

get into the Chao Phraya River and park at Ratchawong Pier, their destination, before unloading charcoals and distributing them to restaurants and food shops in Yaowarat and Talat Noi. They started their journey with black charcoals and would get back to their warm families with money. There might be some other merchandise found during their travel for their families.

The way of life of Yi Sam villagers that has moved along as a part of nature once encountered a great obstacle from the prosperity of black tiger shrimp business in 1987-1990 before its decline and the departure of investors from outside. The remaining were deserted shrimp fields and villagers who had no land to earn their living because they had sold it to capitalists, as well as the reducing number of mangrove forest areas, valuable jewel nature granted to the community.

The past crisis has strengthened and unified Yi Sam villagers. They are aware of their ture uniqueness and identity. The Ban Khao Yi Sam Museum was thus born in 1996 through the cooperation of local people who have gathered antiques and art objects found in the area, which confirms the long standing existence of Yi Sam community. Mangrove charcoal is certainly another study subject of this Museum as a **“profession”** suitable for local resources. It has enabled people to learn and develop production to achieve good quality charcoal and becomes an income source of the community for several generations.

Change is truth. The only difference is that change brings about progress or collapse of communities...

Initially, the decreasing demand for mangrove charcoal has put Yi Sam villagers into trouble; however, it's not beyond their adjustment to find a new profession to feed their families.

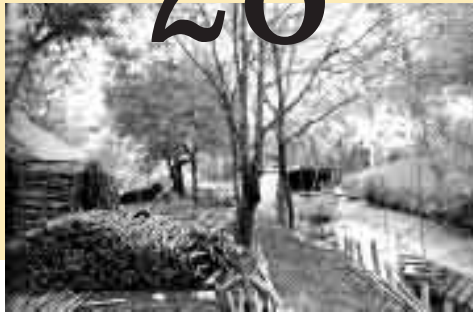
นับจากปี พ.ศ. 2480 ได้มีการสร้างเตาเผาถ่านนับสิบๆ เตา ขึ้นใหม่หมู่บ้านยี่สาร โดยมีมือช่างเงินจากอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ซึ่งไปเรียนรู้วิทยาการมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีนอีกต่อหนึ่ง ทั้งยังมีการเตรียมพื้นที่โดยนำฝักโกงกางมาปลุกสวนป่าเพื่อทดแทนไม้โกงกางต้นเก่าที่จะถูกตัดไปทำถ่าน ถือเป็นกิจการปลูกป่าทดแทนที่ชาวบ้านได้วางแผนทำกันมาอย่างต่อเนื่อง (ก่อนที่จะมีการณรงค์ให้ปลูกป่าชะอึก)...นี่จึงเป็นสิ่งที่ชาวยี่สารภาคภูมิใจมาก เพราะเกือบ 70 ปี ที่ชุมชนแห่งนี้ตัดสินใจผันตัวมาเป็นผู้ค้าถ่าน พวกเขาไม่เคยทำให้หมู่บ้านของตนเกิดภาวะขาดแคลนไม้โกงกาง หรือเกิดการเสื่อมโทรมของป่าชายเลนเลยแม้แต่น้อย

การเก็บและปักฝักโกงกาง-ตัดไม้-เผาถ่าน-บรรทุกถ่านลงเรือ กลายเป็นกิจวัตรของแทบทุกครัวเรือนในบ้านยี่สารมานับแต่นั้น พ่อค้าถ่านและคนเรือจะฝากชีวิตช่วงหนึ่งของพวกเขาไว้กับเรือต่อ หรือที่เรียกกันว่า เรือกระแซงที่บรรทุกถ่านไม้โกงกางไว้เต็มลำ ล่องเรือมาตามคลองขุดในชุมชนจนถึงลำน้ำแม่กลอง บ่อยครั้งต้องหยุดเพื่อรอน้ำขึ้นที่มหาชัยจึงจะสามารถแล่นเรือต่อไปได้ จากนั้นจึงเข้าสู่แม่น้ำเจ้าพระยาและเทียบท่ายังจุดหมายปลายทางที่ทำราชาวงค์ก่อนจะขนถ่านขึ้นและกระจายต่อไปยังภัตตาคาร ร้านอาหารต่างๆ ในแถบเยาวราชและตลาดน้อย ออกเดินทางมาพร้อมถ่านก้อนดำๆ แต่จะกลับคืนสู่ความอบอุ่นของครอบครัวพร้อมด้วยเงินและอาจจะมียีนค้าบางอย่างที่พบเจอระหว่างการเดินทางตัดไม้ตัดมือกลับมาด้วย

วิถีชีวิตของชาวยี่สารที่ดำเนินมาอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับธรรมชาติ ได้เคยเผชิญอุปสรรคที่ยิ่งใหญ่จากความเฟื่องฟูของธุรกิจเลี้ยงกุ้งกุลาดำเมื่อปี พ.ศ. 2530-2533 ก่อนจะเกิดภาวะซบเซาและการจากไปของนักลงทุนต่างถิ่น ทั้งไว้เพียงบ่อกุ้งร้าง ชาวบ้านผู้ไม่มีที่ทำกินเพราะขายที่ให้นายทุนไปแล้ว รวมทั้งปริมาณที่ลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน อัญมณีมีค่าที่ธรรมชาติมอบให้กับชุมชน

วิกฤตในวันเก่าผลักดันให้ชาวยี่สารเข้มแข็งและสามัคคี ชาวบ้านเริ่มตระหนักถึงเอกลักษณ์และตัวตนที่แท้จริงของยี่สาร...พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จึงถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2539 ด้วยความร่วมมือของชาวบ้านที่ช่วยกันรวบรวมโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุต่างๆ ที่ขุดพบในพื้นที่อันเป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นชุมชนเก่าแก่ของยี่สาร แหน่นอนว่าถ่านไม้โกงกางเป็นเรื่องราวที่มีให้เรียนรู้ ณ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ด้วย ในฐานะของ **“อาชีพ”** ที่เหมาะสมกับทรัพยากรในพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้และพัฒนาวิธีการผลิต จนได้ถ่านไม้คุณภาพดี ซึ่งกลายเป็นแหล่งรายได้เลี้ยงชุมชนจากรุ่นสู่รุ่นมาหลายสิบปี

ความเปลี่ยนแปลงเป็นลัจจะนิรันดร์ จะต่างกันก็เพียงว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นนำมาซึ่งความก้าวหน้าหรือความล่มสลายของชุมชน...

ความต้องการใช้ถ่านไม้โกงกางที่ลดลง สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวยี่สารพอสมควรในระยะแรก แต่ก็ไม่มากเกินกว่าที่จะปรับตัว ปรับใจ หาอาชีพใหม่เลี้ยงครอบครัวและชุมชนเมื่อความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ขณะเดียวกันอาชีพที่เคยอยู่คู่ชุมชนมาเนิ่นนานก็ยังได้รับการสืบทอดต่อไปโดยคนกลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่ง ที่มีกำลังและความพร้อมที่จะดำเนินงานต่อไปได้ ปัจจุบันพ่อค้าถ่านไม้โกงกางชาวยี่สารลดจำนวนลงไปมาก ที่ยังคงยึดอาชีพนี้อยู่ก็หันมาขนส่งโดยใช้เส้นทางรถยนต์ เหลือที่ยังวิ่งเรืออยู่เพียง 3 รายเท่านั้น...แม้ในวันนี้ เรือบรรทุกถ่านจะออกเดินทางเพียงเดือนละครั้ง เพื่อไปขายถ่านไม้โกงกางให้กับภัตตาคารเพียงไม่กี่แห่งที่ราชวงศ์ในราคะกิโลกรัมละ 8 บาทถึง 8 บาท 50 สตางค์...แต่ชาวยี่สารกลุ่มนี้ก็ยืนยันที่จะยึดอาชีพเผาถ่านไม้โกงกางต่อไป เพราะความรู้สึก “ผูกพัน” และ “รัก” ในคุณสมบัติของถ่านไม้โกงกาง ซึ่งเป็นถ่านคุณภาพดี ราคาสูงกว่าถ่านทั่วไป ติดไฟง่าย ไม่ปะทุ ให้ความร้อนสูง และเผาไหม้ได้นาน แม้ว่าการเผาเพื่อให้ได้ถ่านที่มีคุณภาพสมบูรณ์นั้น จะต้องใช้เวลากว่า 12-13 วัน และจะต้องเผาต่อเนื่องตลอด 24 ชั่วโมงก็ตาม

กิจกรรมอันคุ้นเคยที่นับวันจะค่อยๆ เลือนหาย ผลักดันให้ชาวยี่สารที่แม้จะเลิกจากอาชีพเผาถ่านไปแล้ว ยังร่วมมือกันอนุรักษ์อาชีพเก่าแก่ของชุมชนไว้ในรูปแบบที่แตกต่างออกไป เช่น การบริจาคเครื่องมือ อุปกรณ์ แรงกายและแรงใจให้กับการจัดพิพิธภัณฑ์บ้านชาวยี่สาร การบอกเล่าเรื่องราวในวันวานให้กับผู้สนใจได้ถามทุกคนด้วยความเต็มใจ นอกจากนี้พวกเขายังร่วมกันถ่ายทอดวิถีชีวิตเก่าๆ ให้ลูกหลานและคนนอกชุมชนได้รับรู้ผ่านการแสดงที่สร้างสรรค์ขึ้นเองในชื่อ “เซ็งเผาถ่าน” ที่รวบรวมคุณปู่คุณย่าคุณตาคุณยายในชุมชนมาแสดง ซึ่งนอกจากให้ภาพของวันเก่าๆ ได้อย่างน่ารักแล้ว ยังทำให้ผู้สูงอายุกระฉับกระเฉงมีชีวิตชีวา ขณะที่เด็กๆ ก็สนใจนั่งดูกันตาแป๋ว...และนี่ก็คืออีกหนึ่งรูปแบบของการศึกษาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ อาชีพเผาถ่านจึงไม่เคยจางหายไปจากการรับรู้ของเด็กรุ่นใหม่ในชุมชน

ภาพการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งและอบอุ่นของชาวยี่สารเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันว่า หากทุกคนในชุมชนยังสามารถระลึกได้ถึงตัวตนที่แท้จริงของท้องถิ่น ร่วมมือกันพัฒนาโดยไม่หลงลืมความผิดพลาดในอดีต ไม่ดูถูกและมองเรื่องราวเก่าๆ ว่าเป็นเพียงสิ่งล้าสมัย ก็เชื่อได้ว่า ในท้องถิ่นนั้นๆ จะยังคงมีเรื่องราวที่งดงามให้บันทึกไว้ในความทรงจำได้เสมอ เช่นเดียวกับเรื่องราวของคนขายถ่านที่ยังคงเป็นตำนานมีชีวิตอยู่คู่กับชุมชนยี่สารมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อมูลเพิ่มเติม

สนใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์บ้านชาวยี่สาร ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนบ้านชาวยี่สารแบบ home stay ติดต่อได้ที่ **อบต. ตำบลยี่สาร อำเภอบางแพ จังหวัดสมุทรสงคราม 75110 หรือสำนักงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมุทรสาคร โทรศัทพ์ 0-1402-2802**

As changes are unavoidable and the long existing profession of the community has been transferred to a small group of villagers who are energetic and ready enough to sustain it. At present, the number of mangrove charcoal merchants has considerably reduced. Those who remain have turned to use roads as their transportation routes. There are only 3 who still run the boats. Though, these days, charcoal bots will travel only once a month to sell mangrove charcoal to a few restaurants in Yaowarat at 8.00 to 8.50 baht per kilogram, this group or Yi Sam villagers insist to hold on to this profession. This is because of their “bond” and “love” for the quality of mangrove charcoal, which is of good quality. Its price may be higher than general charcoal but it is easily fired, does not burst out, generates high heat and can burn for a long time. However, in burning to get perfect quality charcoal, it must take over 12-13 days and the burn must be continuous around the clock.

The familiar daily tasks which have gradually faded have pushed Yi Sam villagers who may have quit charcoal burning to cooperate in preserving the ancient profession of the community in a different way. For example, the donation of utensils and equipment as well as their labor and mental support to the organization of Ban Khao Yi Sam Museum, the willing recounting of the past to all interested people. They also help with the transferring of old lifestyle to later generations and people outside the community through the performance they have created called “charcoal burning dance”. The dance performed by the elderly of the community is a lovely reflection of the old days and also brings back the livelihood to them while children would sit staring with interest. And this is another form of study from local wisdom. And this is why charcoal burning profession has never faded from the awareness of the new generation in the community.

The strong and warm gathering of Yi Sam villagers is a confirmation that if everyone in the community can recall the true identity of the locality and cooperate in the development without forgetting their past mistakes, or looking down on the past as outdated, it is believed that there will be beautiful stories for our memories, just like the ones of charcoal merchants that are living legend of the Yi Sam community until today.

Additional Information

If you are interested to visit Ban Khao Yi Sam Museum, eco-tourism and learn of local culture through home stay, please contact **Yi Sam Tambon Administrative Organization, Amphawa district, Samut Songkhram province 75110 or Subdistrict Chief, Mr. Phisan Phayonyim at Tel. 0-1402-2802.**